

Adam'a piyangodan ikramiye çıkmış. "Bileti almasaydım çıkmazdı; şans değil tercihtir" diye iddia etmiş. Olur mu olur.

"Ama çıkmaya da bilirdi" dediğinde adam "iyi de ben tetiğe bastım ama isabet etmeyebilirdi; ölümü benim tercihimden değil şanssızlıktandır" diye yanıt verebilir.

Piyangonun çıkmasını şans, cinayeti tercih olarak değerlendiriyorsan buna sağduyu deniyor.

Sağduyu tabii ki yalnızca tercih ve şansın birbirlerine karışması durumunda söz konusu olmuyor. Daha genel olarak birbirinden farklı sonuçlar veren durumların bir aradlığında sağlıklı değerlendirme yapmaya karşılık geliyor.

İyi de sağlıklıyı sağlıksızdan nasıl ayıracağız? Yine sağduyuyla mı?

Bilimsel düşünürken tercih mi şans mı konusundaki sağduyu, güven düzeyi olarak belirir.

Hep %1 güven düzeyinde yargıya varırsan yüz kerede yalnızca bir kere yanılırsın; %2 güven düzeyinde elli kerede, %5 güven düzeyinde yirmi kerede, %10 güven düzeyinde on kerede bir yanılırsın.

Daha az yanılacağın kararlar almaya çalıştıkça bir çok konuda aradığın güven düzeyinde yargı bulamadığından kararsız kalırsın.

Güven düzeyinin ne olması gerektiği tartışmalıdır ama öyle yargılar vardır ki çok düşük bir hata olasılığıyla varılabilir; binde bir, milyonda bir gibi. İşte bu durumlarda sağduyu, hata olasılığı var diye yargıya varmayanı sağduyusuz kabul etmeni gerektirir.

Tercihin karşısına yalnız şans konmaz; bazen de zorunluluk konur. Burada da belirsizliği sağduyu çözer. Aç bir çocuk fırından ekmek alıp bedelini vermeden kaçarsa sağduyu çoğu kez bunu çocuğun tercihi olarak değil zorunluluk olarak görmeni gerektirir.

Bazen şans ve zorunluluk -bu uzlaşmaz karşıtlar- tercih karşısında birleşip talih/kader

olurlar. Piyango talih işidir, cezaevinde yatan kader mahkumudur. Talih değerlendirmeleri de kader değerlendirmeleri de sağduyunun dışındadır.

Sağduyu “adamlar maale milletini dolandırmış” diye haykırırken bir sürü insan bunu görmezden geliyorsa sağduyunun yaygın ve düzenli olarak yitirildiğini söylemek ne denli hatalı olur?

İnsanların büyük bölümünün sağduyuyu yitirdiği koşullar, senin sağduyuya en çok gereksiniminin olduğu koşullardır.

Not: Adlara bakma sen; “sağduyu”nun sağcılıkla doğrudan ya da dolaylı hiç bir ilgisi yoktur. Kavramlar arasında olmayan ilişkileri sözcüklerin kuruluş ya da seslendirilmelerindeki ilişkilerden dolayı varmış sanan, sağcı da olsa solcu da olsa tanım gereği kuruntuludur.